

واکاوی عوامل مؤثر بر کنترل و کاهش قاچاق در مرزهای شرقی کشور

(بررسی موردی تأثیر ارزش‌های دینی بر کاهش قاچاق)

در مرزهای استان سیستان و بلوچستان)

حسین عسکری پورگلویک^۱، محمدعلی رحیمی‌نژاد^۲، احمد کاظمی‌گرگی^۳

چکیده:

قاچاق کالا و ارز به عنوان آفتی مخرب و پرهزینه گریبانگیر اقتصاد بسیاری از کشورها و همچنین کشور عزیزمان ایران است. برای کنترل این آفت، شناسایی عواملی که می‌توانند بر این مقوله اثرگذار باشند راهکاری معقول به نظر می‌رسد. در پژوهش حاضر تلاش شده تا تأثیر ارزش‌های دینی بر کنترل و کاهش قاچاق کالا در مرزهای استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار گیرد.

روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به موضوع، اهداف و سؤالات تحقیق توصیفی، پیمایشی و اسنادی است و واحد تحلیل مردم شهرهای زاهدان، زابل، خاش، سراوان، سرباز و چابهار هستند. بر همین اساس و با استناد به فرمول کوکران، ۱۲۰۰ نفر از مردم این شهرها به روش نمونه‌برداری تصادفی انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق از پرسشنامه‌ای محقق ساخته با ضرایب آلفای ۰/۹۱ و مطالعات کتابخانه‌ای و به منظور آزمون فرضیات تحقیق از آزمون آماری t استفاده شده است.

در فرضیه اول این پژوهش تأثیر ارزش‌های دینی بر کنترل قاچاق و در فرضیات فرعی آن تأثیر ابعاد پنج‌گانه ارزش‌های دینی (بعد عبادی، اعتقادی، اخلاقی، اقتصادی و اجتماعی) و کنترل قاچاق در شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که ارزش‌های دینی بر کنترل قاچاق تأثیرگذار هستند. همچنین در بررسی فرضیات فرعی تحقیق مشخص شد که همه فرضیات فرعی تحقیق مورد تأیید قرار گرفته‌اند. یعنی همه ابعاد زیرمجموعه ارزش‌های

۱. هیأت علمی دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار، گروه مدیریت، Email:askaripoor@cmu، ac.ir&ahmadi.pm@gmail.com، تلفن: ۰۹۳۶۹۸۸۴۴۴۳ و ۰۹۱۷۷۶۸۴۲۷۴

۲. کارشناس مدیریت و بازرگانی دریایی، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار

۳. کارشناس مدیریت و بازرگانی دریایی، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار

دینی بر کنترل قاچاق تأثیرگذار هستند. در انتها تلاش شده با استناد به یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهادهای جهت بهبود روند کنترل و کاهش قاچاق کالا با تاکید بر ارزش‌های دینی ارائه شود.

واژه‌های کلیدی:

ارزش‌ها، ارزش‌های دینی، قاچاق کالا و ارز

۱- مقدمه:

محققان و صاحب‌نظران، مباحث گوناگونی را پیرامون قاچاق مطرح نموده‌اند، برخی آن را به عنوان جرم می‌شناسند، برخی قاچاق را صرفاً معضلی اقتصادی دانسته و با این دید به آن می‌نگرند و دسته سومی نیز وجود دارد که رهیافت آنها بر علت‌یابی قاچاق و تبیین آثار و پیامدهای متبوع آن تاکید دارند. (وطن‌پور، ۱۳۸۸).

قاچاق پدیده‌ای پیچیده است و می‌تواند با همه اجزای امنیت جامعه مرتبط باشد، زیرا به واسطه ماهیت پنهانی خود در لایه‌های مختلفی رسوخ می‌کند. قاچاق انواع مختلفی همچون کالا، مواد مخدر، انسان، سلاح، سوخت و... دارد. برخی از حقوق‌دانان قاچاق را در سه دسته تقسیم کرده‌اند: ابتدا قاچاق محض، بدین معنا که قانون‌گذار فعل مجرمانه‌ای را صریحاً قاچاق دانسته و برای آن مجازات تعیین کرده، مانند قاچاق سلاح. دوم اعمال در حکم قاچاق مانند وارد کردن لباس‌هایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع است و سوم قاچاق ناشی از تخلفات گمرکی به معنا تخطی از ضوابط گمرک است (همان). چالش‌های مرز در سه حوزه انتظامی، سیاسی و نظامی است.

تنوع قومیت‌ها، حضور گروه‌های سیاسی وابسته به قدرت‌های خارجی، تحرکات نظامی، سیاسی و تروریستی، گستردگی پدیده قاچاق و متنوع بودن آن، معبر اصلی تهاجم فرهنگی، تردهای غیرمجاز مرزی یا همان قاچاق انسان به عنوان اصلی‌ترین چالش‌های سیاسی مرزها به شمار می‌آیند.

تعارضات قومی و مذهبی-تاریخی، شکاف‌های وسیع اجتماعی و عقب‌ماندگی علمی، فرهنگی و اجتماعی، پایین بودن سطوح فرهنگی و درک اجتماعی، افزایش مطالبات از

توسعه فناوری و ارتباطات و حس محرومیت از جمله چالش‌های هویتی و فرهنگی مرزها به حساب می‌آیند.

از جمله چالش‌های اقتصادی مرزها نیز فقر و محرومیت ناشی از توسعه فاصله مرکز و حاشیه، اتکا به درآمد مشاغل کاذب، تفاوت در سرمایه‌گذاری صنعتی، تفاوت درآمد بین مشاغل واقعی و کاذب است. به هر میزان که به مرز خود مسلط باشیم و آن را خوب کنترل کنیم، به همان میزان امنیت ملی را تأمین می‌کنیم.

وجود مرز به عنوان کانون ارتباط فرهنگ‌ها، کانونی برای خرده فرهنگ‌ها و قومیت‌ها و مذاهب، دور بودن مرز از مرکز و انزوای جغرافیایی، عقب ماندگی، توسعه نیافتگی، ناپایداری سکونت و جمعیتی از جمله مسائل مورد توجه در مرزهاست. اما مساله مهم این است که امروزه قلمرو نفوذ دولت‌ها فقط محدود به داخل مرزها نیست، امنیت موجود دیروز صرفاً سخت‌افزاری و با اتکاء به نیروهای نظامی بود، ولی امنیت امروز امنیت نرم‌افزاری است. مرزهای دیروز، جغرافیایی بود ولی امروز ماهواره، اینترنت و عوامل دیگری مرزهای جغرافیایی را پشت سر گذاشته‌اند، در اینجا می‌توان از ارزش‌هایی سخن به میان آورد که می‌تواند به عنوان سدی محکم در جلوگیری از قاچاق کالا ایفای نقش نماید، البته این مهم الزاماتی دارد.

تاکنون تحقیقات فراوانی پیرامون قاچاق، انواع آن، دلایل و اثرات آن بر کشور صورت گرفته است. با رشد مطالعات تجربی در زمینه تجارت غیرقانونی، پدیده قاچاق طی سال‌های ۱۹۶۰ و پس از آن مورد توجه نظریه‌پردازان تجارت بین‌الملل قرار گرفت. اولین دیدگاه نظری در زمینه قاچاق توسط بهاگواتی و هانسن^۱ (پژوین و مداح، ۱۳۸۵: ۴۸) مطرح شد. نتایج تحقیقات این دو نشان می‌دهد که در حالت عدم هم‌زمانی قاچاق و تجارت قانونی، قاچاق کالا به کاهش رفاه منجر می‌شود. البته تحت شرایط خاصی امکان افزایش رفاه نیز وجود دارد. خضرزاده طی تحقیقی با عنوان «بررسی قاچاق کالا در مرزهای جنوبی ایران» به این نتیجه رسید که قاچاق در کشور شامل کالاهای متفاوتی می‌شود، بنابراین راه‌های مقابله با آن نیز باید متفاوت باشد. به عبارت دیگر برای جلوگیری از قاچاق هر کالا باید استراتژی خاص خود را داشت. از دیگر نتایج وی این بود که قاچاق کالا در مناطق مرزی

1. Bhagwati & Hansen

به علت فقر ساکنان این مناطق و نبود امکانات اشتغال است (خضرزاده، ۱۳۸۹).

عبدالحمیدی نیز در تحقیق خود با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی کالا در ایران» به این نتیجه رسید که توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی میان مناطق مختلف کشور می‌تواند در پیشگیری از قاچاق کالا مؤثر باشد (عبدالحمیدی، ۱۳۸۹). همچنین کریمی‌پور و محمدی نیز طی پژوهشی با عنوان «سد نفوذ قاچاق کالا از رؤیا تا واقعیت» قاچاق کالا را مورد بررسی قرار داده است و در آن به این نتیجه رسیده که پایین بودن ارزش بین‌المللی پول ملی، توانا نبودن دولت در جذب و هدایت نقدینگی، الگوی مصرف تجمل‌گرایانه، تب و اپیدمی پولدار شدن یک‌شبه و سودجویی صاحبان سرمایه، رقم‌های بالای بیکاری، کاربرد نادرست و نمایشگاهی مناطق آزاد، نبود وحدت رویه بین دستگاه‌های دولتی مشارکت‌کننده در پیشگیری از قاچاق کالا، تزلزل قوانین و مقررات، اعتقاد نداشتن مسئولان استانی به سختگیری مقابل قاچاق کالا، حمایت‌های خارجی، ضعف قضایی در برخورد قاطعانه، سدهای عمده در راه مبارزه با قاچاق کالا در مقیاس کنونی‌اند (کریمی‌پور و محمدی، ۱۳۸۳). مقالات و پژوهش‌های دیگری نیز در این زمینه صورت گرفته که پرداختن به آنها از عهده این مقاله خارج است.

امروزه قاچاق کالا علی‌رغم درآمد سرشاری که برای عوامل آن دارد باعث آسیب‌های فراوان اجتماعی و اقتصادی شده است و با وجود تمام امکانات و اقدامات صورت گرفته، همچنان پدیده قاچاق کالا ادامه دارد. حقیقت آن است که اگر کسانی نخواهند اقدامی را انجام دهند انجام نمی‌دهند، چنانچه «ان الله لایغیر ما بقوم حتی یغیروا بانفسهم» (رعد، ۱۱).

از سویی دیگر، پویایی معنوی یک جامعه به حضور بالنده ارزش‌های دینی و ملی پذیرفته شده در آن جامعه و میزان پایبندی افراد جامعه به آن‌ها بستگی دارد. بنابراین بهترین راه سالم‌سازی و افزایش آمادگی جامعه در برابر ترفندها و توطئه‌های پیچیده دشمن، تلاش برای حفظ، درونی‌سازی و گسترش ارزش‌ها در زندگی فردی و اجتماعی است. همان‌گونه که در تأمین سلامت جسمی افراد جامعه، اولویت با پیشگیری و ایمن‌سازی افراد است، در تأمین سلامت فکری و اعتقادی جامعه نیز باید پاک‌سازی محیط از آلودگی‌های فکری، روانی، اعتقادی و پیشگیری از گسترش آن را در اولویت قرار داد.

در استان سیستان و بلوچستان به دلیل وجود ۱۱۰۰ کیلومتر مرز مشترک با کشورهای افغانستان و پاکستان، قاچاق در حد وسیعی وجود دارد. هم‌اکنون شاهد آن هستیم که عده‌ای از مردم این استان که ارزش‌های دینی یکسانی با بقیه افراد جامعه دارند از راه قاچاق تأمین معیشت می‌کنند. با بروز این پدیده و در نظر گرفتن این مقوله که قاچاق کالا در تمامی نقاط مرزی صورت می‌گیرد در مقاله پیش‌رو قصد داریم به بررسی نقش و جایگاه ارزش‌های دینی در جلوگیری و کنترل قاچاق کالا در مرزهای استان سیستان و بلوچستان بپردازیم.

۲- ادبیات تحقیق:

۲-۱- قاچاق:

قاچاق در لغت به معنی عملی است که بر خلاف قانون به صورت پنهانی انجام می‌شود. در عمل قاچاق قوانین و مقررات جاری نقض می‌شوند که براین اساس قانون‌گذار، مرتکبین آن را مستحق مجازات می‌داند (پژویان و مداح، ۱۳۸۵).

۲-۱-۱- انگیزه‌های قاچاق کالا را می‌توان به شرح زیر نام برد:

سیستم مالیاتی ناکارآمد: به تعبیر آدام اسمیت در «ثروت ملل» مالیات بدون مذاقه باعث تشویق به سوی قاچاق می‌شود

۱. سودآوری بالای کالای قاچاق در مقابل ریسک پایین آن

۲. پرداخت یارانه به برخی کالاها در داخل کشور

۳. بالا بودن تعرفه گمرکی

۴. کیفیت پایین کالاهای تولیدی داخل

۵. بروکراسی و ساختار ناکارآمد اداری

۶. افزایش بیکاری

۷. پرداخت یارانه همگانی به کالاها (ابراهیم‌زاده و عباسیان، ۱۳۸۹)

۲-۱-۲- عوامل مؤثر بر قاچاق کالا:

به طور کلی عوامل متعددی بر قاچاق کالا تاثیرگذارند که از بین این عوامل می‌توان به اختصار موارد ذیل را برشمرد:

۱. پایین بودن ریسک قاچاق کالا
۲. گران و پیچیده بودن واردات رسمی
۳. پایین بودن قیمت کالاهای وارداتی
۴. میل نهایی به مصرف کالاهای خارجی در ایران
۵. چرخه بیکاری و فقر نواحی مرزی (دفتر مطالعات اقتصادی، ۱۳۹۲)

نتایج تحقیقات مختلف (همان) نشان می‌دهند که حجم بالایی از کالاهایی که به صورت قاچاق وارد کشور می‌شوند در مبالغی کوچک و توسط افراد متعدد است. این نکته نشان می‌دهد که این پدیده در سطحی وسیع بین افراد جامعه و علی‌الخصوص مرز نشینان در جریان است. با اندکی تأمل می‌توان دریافت با کنترل عواملی که دارای اثرگذاری وسیع و فوری بر افکار و عملکرد این سطح از افراد جامعه هستند، راهکاری کلیدی برای کنترل و کاهش قاچاق کالا به دست خواهد آمد. از بین عوامل متعدد اثرگذار و کلیدی برای کنترل و کاهش قاچاق کالا، مقوله ارزش‌های دینی به عنوان زیرساختی فراگیر و اثرگذار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۲- ارزش‌های دینی:

ارزش‌های دینی شامل ارزش‌هایی است که دین، ما را به برخورداری از آن‌ها تشویق نموده است و با برخورداری افراد جامعه و پایبندی آن‌ها می‌توان به رفع ناهنجاری‌ها و بی‌قانونی‌ها در سطح جامعه امیدوار بود. ارزش‌های دینی می‌بایست در قالب فرهنگ‌سازی دینی به معنای «دادن نمود عینی و نهادینه کردن ارزش‌های دینی در رفتار افراد و صحنه‌های اجتماعی است» که در فرآیندی چندین مرحله‌ای محقق شوند.

بهترین راهکارهای نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی بدین شرح است:

۱- تعریف عملیاتی از «دین»، «ارزش‌های دینی» و «فرهنگ دینی»: ابتدا باید فرد یا افراد، این توانایی را داشته باشند که ارزش‌ها و معارف دینی را از متن قرآن و سنت استخراج کنند و تعریف دقیق و کاربردی از آن ارائه دهند.

۲- پیرایش ارزش‌ها و مفاهیم دینی از پیرایه‌های محیطی و اجتماعی و ایجاد دیدگاه مشترک میان بخش‌های فرهنگی نظام درباره آن: همه می‌دانیم که حضرت امام خمینی(ره) در فرآیند نوسازی جامعه، مفاهیمی مانند معنویت‌گرایی یا آخرت‌گرایی، جدایی دین از سیاست، تقابل دنیا و آخرت، نگرش سنتی به توده مردم، نوع نگرش به قضا و قدر و زنان را در عمل و نظر، بازنگری کرده و بر اساس معیار اسلام و دیانت ناب، این مفاهیم را معنا بخشیده است. اکنون نیز باید ارزش‌های دینی به دور از پیرایه‌های اجتماعی بررسی شود تا بخش‌های فرهنگی نظام درباره آن به اشتراک نظر برسند.

۳- برنامه‌ریزی: باید دانست که فعالیت فرهنگی از کجا و با چه روشی آغاز شود. همچنین باید راهی یافت که همواره درستی تصمیم‌ها را تضمین کند. در برنامه‌ریزی باید به این نکته توجه داشت که فرهنگ‌سازی دینی به برنامه‌ریزی درازمدت و استراتژیک نیاز دارد و بر پایه برنامه کوتاه‌مدت و انفعالی نمی‌توان فرهنگ جامعه را با دین هماهنگ کرد.

پیرامون موارد فوق باید اذعان کرد بعضی از ارزش‌های دینی مورد مطالعه به طور کلی تغییر یافته است به‌طور مثال: قاچاق کالا رزقی کاملاً حلال بوده، به بیان دیگر قاچاق هر کالایی (به جز مسکرات و مواد مخدر) از لحاظ دینی و شاخص‌های آن اگر چه منع قانونی دارد اما منع شرعی ندارد، که حتی گاهی برخی از کسانی که انتظار چنین کاری از آن‌ها نمی‌رود، به آن مبادرت می‌ورزد (درتکیده، سید محمد، رئیس انجمن علمی اهل قلم در چابهار، ۱۳۹۲).

۲-۲-۱- ابعاد ارزش‌های دینی:

برای شفاف‌تر شدن نقش ارزش‌های دینی در ادامه به ابعاد آن می‌پردازیم:

۱. **ارزش‌های عبادی:** ارزش‌هایی را شامل می‌شود که در رابطه با ارتباط فرد و خداوند بوده و بیشتر شامل روابط فردی و خودسازی معنوی است. ارزش‌های عبادی

از این لحاظ دارای اهمیت هستند که استحکام بخش اراده فرد بوده و می‌تواند افراد جامعه مطابق با فرموده قرآن: ان الصلاه تنهی عن الفحشاء والمنکر، از فحشا و گناه (که یکی از آنها قاچاق کالا است) محافظت نماید.

امروزه با تهاجم فرهنگی و انحصار رسانه‌ها شاهد کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی به‌ویژه ارزش‌های عبادی دینی هستیم، این معضل در استان سیستان و بلوچستان به‌ویژه در مرزهای شرقی این استان ملموس است، جایی که اولاً همه مردم مرزنشین سواد یا امکان استفاده از رسانه‌های جمعی را ندارند و ثانیاً تعداد رسانه‌های جهت‌دهنده و تقویت‌کننده ارزش‌های دینی در این استان بسیار محدود است.

۲. ارزش‌های اعتقادی: عقاید و آموزه‌های دین، مجموعه تعالیمی است که به باور انسان ارتباط دارد و باید بدان ایمان داشته باشد. این تعالیم، اگرچه خود آموزه‌ای رفتاری نیست، ولی در نوع رفتار و جهت‌گیری آن تأثیر ژرف دارد. چنین تعالیمی، بعد عقیدتی دین را تشکیل می‌دهد. به‌عنوان نمونه آنچه مربوط به خداشناسی و انسان‌شناسی می‌شود، مانند صفات و افعال خدا، ارتباط انسان با خدا و اموری مانند آن. به تعبیر دیگر، بعد عقیدتی عبارت است از تنظیم و شفافیت و توان عقلانی به آنچه که از طریق زبان اسطوره‌ای و نمادین درباره ایمان و شعائر دینی وحی شده است. ادیان بخشی از توان حیاتی خود را به موفقیت در ارائه تصویر کامل واقعیت از طریق نظام سازوار عقاید، مدیون است.

۳. ارزش‌های اجتماعی: یکی از معیارهای تثبیت‌شده هنجار فرهنگی، چیزی است که گروه از نظر فکری و رفتاری از اعضایش انتظار دارد. این چشم‌داشت‌ها و رفتارهای ناشی از آنها، از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است؛ هنجارهای فرهنگی صور گوناگونی به خود می‌گیرند که یکی از آنها ارزش‌هاست. ماروین اولسون^۱، چهار جزء اصلی برای فرهنگ قائل است که باورها، ارزش‌ها، هنجارها و تکنولوژی‌ها از این جمله‌اند. درواقع می‌توان گفت که ارزش‌ها، احساسات عمیقی هستند که اعضای جامعه در آن سهیم‌اند، همین احساسات غالباً اعمال و رفتار اعضای جامعه را تعیین می‌کنند. بنابراین، در هر جامعه‌ای با توجه به خصوصیات فرهنگی آن، مقولات، معیارها و مفاهیمی با ارزش

1. Marvin Ulsan

قلمداد می‌شوند. ارزش‌های اجتماعی، درحقیقت، مفاهیمی هستند که برای افراد یک جامعه معین با ارزش و مقبول هستند.

فرهنگ‌های متفاوت جوامع، ارزش‌های اجتماعی مختلفی را در کشورها به وجود می‌آورند. امروزه به دلیل گسترش علوم و تکنولوژی و افزایش نقش فرهنگ‌های مختلف جوامع بشری در یکدیگر، پایه‌های مشترک فرهنگ جهانی در شرف تکوین است. ارزش‌های اجتماعی هم جنبه مادی و اقتصادی دارند و هم جنبه معنوی؛ اما در جوامع شرقی بر ارزش‌های معنوی تأکید می‌شود و در جوامع صنعتی غرب بر ارزش‌های مادی مانند ثروت، مقام و... در اسلام و جوامع اسلامی نظیر جامعه ایران، درحالی که جنبه‌های معنوی فرهنگ از اعتبار والایی برخوردارند، جنبه‌های مادی فرهنگ نیز ارزش خاص خود را دارند.

از سوی دیگر، در هر جامعه به برخی از ارزش‌ها بهای بیشتری داده می‌شود؛ در جوامع صنعتی خوش‌قولی، پیشرفت مادی و رقابت از ارزش‌های مهم‌اند و حال آنکه در یک جامعه غیرصنعتی ممکن است ارزش‌های دیگری اهمیت داشته باشند. در یک جامعه ساده، اعضاء جامعه معمولاً به سهولت در مورد مجموعه مشخصی از ارزش‌ها توافق دارند و حال آنکه در جوامع صنعتی معمولاً نظام پیچیده و متضادی از ارزش‌ها حاکم است. مثلاً "آیا افراد باید فردگرایی را توسعه دهند تا به عقاید گروهی پاسخ دهند؟"

در جوامع پیچیده، نبود توافق در زمینه ارزش‌ها حالتی بی‌پایان دارد و ارزش‌ها به‌طور مداوم، در حال دگرگونی هستند. تحول ارزش‌ها همچنین بر آداب و رسوم و سنت‌ها مؤثر واقع می‌شود؛ گرایش‌ها نیز در واقع آمادگی اقدام و یا رفتار به شیوه خاصی و درحقیقت، محرک‌هایی برای اقدامات معین هستند. این گرایش‌ها، وابسته به ارزش‌های این دو آن‌ها مبتنی بر اندیشه‌ها و اعتقاداتی هستند که از طریق مشاهده و تعمق در رفتار دیگر مردمان به وجود می‌آیند. از آنجا که گرایش‌ها و ارزش‌ها از طریق فرهنگ جامعه تعریف می‌شوند، از جامعه‌ای به جامعه دیگر تفاوت دارند (عطوفی کاشانی، ۱۳۹۲).

۴. ارزش‌های اخلاقی: اساس مشترک نظریه‌ها این باور است که هنجارهای فرهنگی و عوامل اجتماعی روی فرد تأثیری مستقیم و بسیار مهم دارند. اخلاق نیز از این اصل کلی جدا نیست و از خلال یادگیری‌های مختلف و به صورت سازگار شدن با هنجارهای گروهی

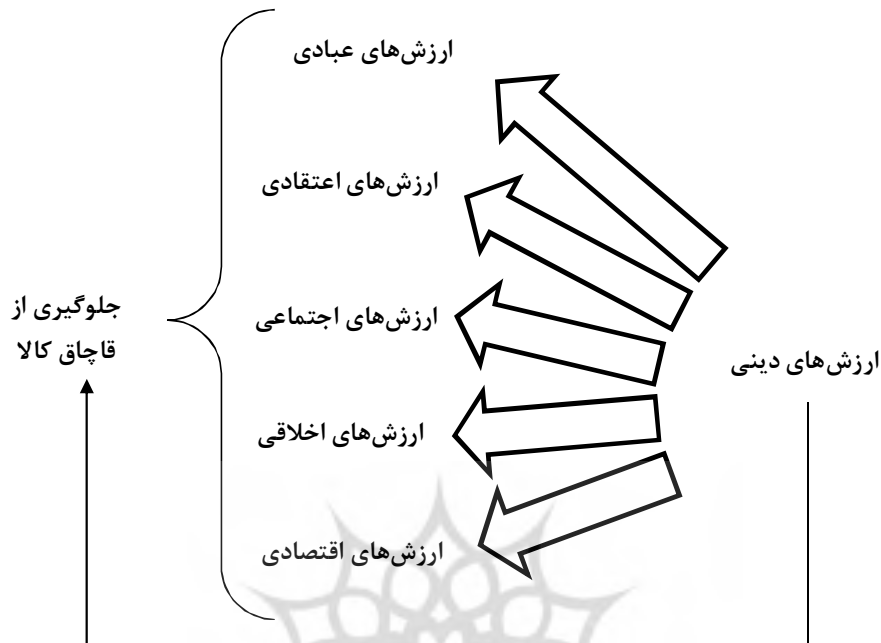
بیان می‌شود. به عنوان نمونه، رفتارهایی چون تسلط بر خود و پایداری در برابر وسوسه، درجه سازگاری فرد با هنجارهای فرهنگی را مشخص می‌سازد. پایداری بیشتر فرد در برابر موقعیت‌های وسوسه‌انگیز ولی منع شده نمایانگر سازگاری بهتر و بیشتر او با هنجارهای موجود است. احساس گناه نیز به صورت رفتارهای جبران‌کننده، به گونه‌ای که هنجارهای فرهنگی انتظار آن را در مواقع دور از ارزش‌ها دارند، بیان می‌شود. این نظریه‌ها، معمولاً، از به کاربردن مفاهیمی چون درونی شدن یا درون‌سازی ارزش‌ها، اجتناب می‌ورزند، زیرا، چنین مفاهیمی با حالت‌های درونی بستگی می‌یابند که از رفتار قابل مشاهده به دور است. (نیک‌چهره، ۱۳۷۱).

۵. ارزش‌های اقتصادی: ارزش‌های اقتصادی دینی شامل آن دسته از ارزش‌هایی می‌شود که اولاً با معیشت مردم مربوط باشد و ثانیاً برگرفته از دین باشد. پس از انقلاب اسلامی متأسفانه دولتمردان ما به جای مد نظر قرار دادن ارزش‌های اسلامی در بعد اقتصادی به تقلید از الگوهای اقتصادی غرب (اقتصاد کلاسیک و کینزی) روی آوردند، که نتیجه آن پذیرش ارزش‌های غیردینی همچون تجمل‌گرایی، اسراف و ... بوده است.

رهبر معظم انقلاب با در نظر گرفتن مسائل فوق‌الگوی اقتصاد مقاومتی را برای برون‌رفت جامعه با حاکم شدن ارزش‌های اقتصادی دینی پیشنهاد نمودند. این الگو اقتصادی را در واقع می‌توان اجتماع همه ارزش‌های اقتصادی دینی همچون ساده‌زیستی و عدم تجمل‌گرایی، تشویق به کار و عمل و... دانست. اهمیت دیگر این مساله در آن است که حاکم شدن الگوی اقتصاد مقاومتی که بر گرفته از اقتصاد اسلامی است (عسکری‌پور و رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۱) می‌تواند به کاهش قاچاق کالا بیانجامد.

نکته دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد توجه نمودن به لقمه حلال و عدم حرام‌خواری است که این ارزش دینی در بین همه ساکنان منطقه مورد بررسی مقبول است به طوری که یک ذره مال حرام را برابر با از بین رفتن کل مال حلال می‌دانند و یا اینکه این نقل قول وجود دارد که لقمه حرام باعث گمراهی نسل فرد می‌شود. (درتکیده، سیدمحمد، رئیس انجمن علمی اهل قلم در چابهار، ۱۳۹۲).

۳- چارچوب نظری تحقیق:

نمودار شماره ۱- چارچوب نظری پژوهش

۴- فرضیه‌های تحقیق:

۴-۱- فرضیه اصلی:

ارزش‌های دینی در جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.

۴-۲- فرضیه‌های فرعی:

۱. عبادات دینی در کنترل و جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.
۲. اعتقادات دینی در کنترل و جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.
۳. ارزش‌های اجتماعی در کنترل و جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.
۴. اخلاق دینی در کنترل و جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.
۵. ارزش‌های اقتصادی در کنترل و جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر است.

۵- روش تحقیق

با توجه به سؤالات و فرضیات تحقیق، مطالعه حاضر یک تحقیق پیمایشی مبتنی بر روش توصیفی و همبستگی با استفاده از انتخاب نمونه است و می‌توان آن را برحسب هدف در گروه تحقیقات کاربردی به شمار آورد. جامعه آماری پژوهش حاضر عبارت است از: کلیه اعضای خانوارهای شهرهای زاهدان، زابل، خاش، سراوان، سرباز و چابهار در استان سیستان و بلوچستان که در رده سنی ۱۰ تا ۶۵ سال قرار گرفته‌اند. حجم نمونه با توجه به حجم نامحدود جامعه و بر اساس فرمول کوکران برای جامعه نامحدود تعیین و با مقدار اشتباه مجاز ۰/۰۳ برابر ۱۰۶۷ نفر برآورد شد که جهت اطمینان ۱۲۰۰ نفر مد نظر قرار گرفت. پرسشنامه محقق ساخته تحقیق حاضر، بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده در بین اعضای جامعه آماری توزیع و نسبت به جمع‌آوری داده‌ها اقدام شد. پرسشنامه مورد استفاده در تحقیق حاضر از نوع پرسشنامه محقق ساخته، که برگرفته از ادبیات تحقیق و مصاحبه‌های انجام شده با علمای دینی و کارشناسان انتظامی است.

در ضمن در این پژوهش جهت تعیین روایی ابزارهای اندازه‌گیری، توان سنجش خصیصه‌های مورد نظر در پرسشنامه توسط جمعی از خبرگان، مشتمل بر اساتید دانشگاه و کارشناسان انتظامی مورد تأیید قرار گرفت. به منظور تعیین پایایی پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss آلفای کرونباخ مجموعه آیت‌های پرسشنامه تحقیق ۰/۹۱ به دست آمد که این درصد حاکی از پایایی بالای ابزار سنجش مورد استفاده در تحقیق حاضر است.

پنج متغیر مستقل که در پرسشنامه آورده شده‌اند عبارتند از: ارزش‌های عبادی، ارزش‌های اعتقادی، ارزش‌های اجتماعی، ارزش‌های اخلاقی و ارزش‌های اقتصادی. برای تدوین گزینه‌های پرسشنامه از سبک لیکرت و در پنج مقیاس از خیلی زیاد تا خیلی کم استفاده شد.

۶- یافته‌های تحقیق

تحلیل داده‌ها:

به منظور پاسخگویی به سؤالات پژوهش از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده و در این راستا بر اساس استاندارد موجود و با در نظر گرفتن گزینه‌های پنج‌گانه سؤالات پرسشنامه و اوزان‌بندی آن‌ها عدد ۳ به عنوان عدد حد وسط در نظر گرفته شده است. میانگین‌ها بر حسب این عدد مورد مقایسه قرار گرفته است. خلاصه نتایج تجزیه و تحلیل‌ها در جدول (۱) آورده شده است.

جدول (۱): نتایج آزمون t تک متغیره برای بررسی ارتباط بین ارزش‌های دینی و قاچاق کالا

عنوان	میانگین	سطح معناداری	انحراف استاندارد	T	Df	نتیجه گیری
فرضیه اصلی	۳/۴۹	۰/۰۰۰	۰/۴۷	۸/۲۲	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک
فرضیه فرعی اول	۳/۴۴	۰/۰۰۴	۰/۳۸	۵/۳۱	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک
فرضیه فرعی دوم	۳/۳۳	۰/۰۰۳	۰/۵۰	۷/۹۵	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک
فرضیه فرعی سوم	۳/۲۰	۰/۰۰۲	۰/۷۹	۶/۴۲	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک
فرضیه فرعی چهارم	۳/۷۱	۰/۰۰۰	۰/۷۹	۶/۵۱	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک
فرضیه فرعی پنجم	۳/۷۷	۰/۰۰۵	۰/۸۱	۵/۷۷	۱۱۹۹	تأیید فرضیه یک

همان‌طور که در جدول (۱) قابل مشاهده است میانگین‌های به دست آمده برای هر عامل از عدد ۳ بیشتر و سطح معناداری نیز پایین‌تر از ۰/۰۵ به دست آمده بنابراین چنین می‌توان استنباط کرد که نتیجه بررسی تمامی فرضیه‌های تحقیق، موید تأثیرگذار بودن ارزش‌های دینی و ابعاد آن بر قاچاق کالا است. بدین معنی که ارزش‌های دینی با میانگین ۳/۴۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ و همچنین ابعاد زیر مجموعه ارزش‌های دینی یعنی عبادات دینی با میانگین ۳/۴۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۴، اعتقادات دینی با میانگین ۳/۳۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۳، ارزش‌های اجتماعی با میانگین ۳/۲۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۲، اخلاق دینی با میانگین ۳/۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ و ارزش‌های اقتصادی با میانگین ۳/۷۷ و ۰/۰۰۵ بر کنترل و کاهش قاچاق کالا مؤثر هستند.

از دیدگاه پاسخ دهندگان، از بین ابعاد زیر مجموعه ارزش‌های دینی، ابعاد ارزش‌های اقتصادی با بالاترین میانگین یعنی ۳/۷۱ جایگاه پراهمیت‌تری را در مقایسه با پنج مؤلفه بررسی شده دیگر و

در ارتباط با تأثیرگذاری بر کنترل و کاهش قاچاق کالا دارد و ارزش‌های اجتماعی با میانگین ۳/۲۰ کمترین اهمیت را در بین پنج بعد به خود اختصاص داده است.

۷- نتیجه‌گیری:

در رابطه با ارزش‌های دینی و در رابطه با قاچاق کالا و کنترل و کاهش آن تحقیقات زیادی انجام شده است. اما به طور دقیق و گسترده تأثیر ارزش‌های دینی بر کنترل و کاهش قاچاق کالا مورد تحقیق و بررسی قرار نگرفته است.

در این مطالعه تعداد کل افرادی که به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند ۱۲۰۰ نفر بودند که از بین آنها ۸۰۰ نفر مرد و ۴۰۰ نفر زن هستند. از این تعداد افراد ۴۰۰ نفر دیپلم ۴۰۰ نفر فوق دیپلم ۲۹۰ نفر لیسانس و ۱۱۰ نفر فوق لیسانس و بالاتر بودند. از بین پاسخ دهندگان ۹۰۰ نفر شاغل در بخش‌های مختلف و ۳۰۰ نفر مشغول به تحصیل هستند.

در تحقیق حاضر یک سؤال اصلی و پنج سؤال فرعی مطرح شد که برای پاسخگویی به آن‌ها از روش پژوهش میدانی استفاده و پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته با درجه پایش ۰/۹۱ تدوین و با استفاده از روش تصادفی بین اعضای نمونه آماری توزیع و بعد از جمع‌آوری داده‌ها اقدام به تجزیه و تحلیل آن‌ها از طریق آزمون‌های آمار توصیفی و استنباطی شد. که نتایج این تجزیه و تحلیل‌ها به اختصار در جداول (۱) آورده شده است. با توجه به مطالعات انجام شده و در نظر گرفتن تجزیه و تحلیل‌های انجام شده و به اختصار در نظر گرفتن نتایج جدول (۱) می‌توان نتایج ذیل را مد نظر قرار داد:

با توجه به مطالب گفته شده و همچنین اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه در طول این مقاله می‌توان نتیجه گرفت که استفاده کاربردی از ارزش‌های دینی در جلوگیری از قاچاق کالا می‌تواند بسیار مفید باشد و نکته حائز اهمیت این است که در پژوهش حاضر به این نتیجه می‌رسیم که ارزش‌های دینی نام برده شده در مقاله فضای کار بسیار بیشتری دارند به طوری که از طریق القای آن در افراد جامعه می‌توان باعث کاهش میزان قاچاق کالا شد.

ارزش‌های اعتقادی نقش مهمی را در پیشگیری از قاچاق کالا ایفا می‌کنند. کسی که اعتقاد به خداوند دارد و خدا را ناظر بر اعمالش می‌یابد، در مقایسه با کسی که هیچ‌گونه اعتقاد و قیدوبندی ندارد، کمتر سوی گناه رفته و امکان قاچاق کالا از وی بسیار تقلیل می‌یابد.

از دیگرسو، احساس نیاز به مثبت بودن و علاقه‌مندی به رشد کشور در جامعه از مهم‌ترین شاخص‌هایی هستند که از لحاظ ارزش‌های اقتصادی می‌توانند موجبات کاهش قاچاق کالا را فراهم نمایند. اگر فرد این آگاهی را پیدا کند که قاچاق کالا چه ضربه‌ای به تولید داخلی می‌زند و به چه میزان باعث عقب‌ماندگی کشور می‌شود مسلماً این کار را تکرار نمی‌کند. نماز و روزه نیز جز ارزش‌های عبادی هستند، این دو فریضه به سبب اثرات معنوی که بر روی فرد می‌گذارند مسلماً می‌توانند باعث کاهش میزان قاچاق کالا شوند. ارزش‌های اخلاقی نظیر نداشتن تکبر و غرور و همچنین ترک خودخواهی می‌توانند در جلوگیری از قاچاق کالا مؤثر باشند. ارزش‌های اقتصادی نظیر قناعت، دوری از مال حرام و آگاهی از اثرات سوء ناشی از ورود آن به زندگی می‌تواند فرد را برای فرار از این منجلاب یاری نماید. اعتقاد به روز جزا و عذاب سختی که در انتظار فرد گناهکار است مسلماً به عنوان یک ارزش عقیدتی می‌تواند در این مساله تأثیرگذار باشد.

همچنین از دیگر نتایج این که باید بیشتر توجه دولت و نهادهای فرهنگ‌ساز جامعه به ابعاد اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی باشد چرا که ابعاد مزبور جنبه بیرونی و اجتماعی داشته در حالی که ابعاد عبادی و اعتقادی جنبه درونی دارد. البته پرداختن به موارد فوق می‌بایست با رفع زمینه‌های قاچاق کالا همچون بیکاری همسو باشد.

۸- ارائه پیشنهادات:

۱. مهم‌ترین پیشنهاد ممکن برای جلوگیری از قاچاق کالا رفع معضل بیکاری و در کنار آن پرداختن به ارزش‌های دینی جهت نهادینه شدن و تغییر در رفتار ساکنان مرزی است.
۲. فرهنگ‌سازی لازم جهت آگاهی مردم از راه‌های گوناگون همچون گسترش رسانه‌های بومی و ...
۳. استفاده از الگوی ارزش‌های اسلامی که از سوی نخبگان و مسئولین می‌بایست به سمت جامعه جاری شود.
۴. ارائه تعاریفی عملیاتی و کاربردی از دین و ارزش‌های دینی برای عموم مردم.
۵. تلاش برای گسترش اخلاقیات بین افراد جامعه از طرق مختلفی همچون الگوسازی و ...
۶. توسعه مراکز علمی و تسهیل و تشویق امکان حضور افراد بومی در این مراکز جهت بالا بردن

سطح آگاهی دانشی و ارزشی جامعه.

۷. تقویت ارزش‌های مسکوت مانده و فراموش شده اجتماعی افراد از طریق یادآوری و به چالش کشیدن آن‌ها.

۹- منابع و مآخذ:

- ۱- ابراهیم‌زاده، حسین و مجتبی عباسیان (۱۳۹۹). بررسی عوامل و دلایل قاچاق کالا در استان سیستان و بلوچستان و راهکارهای رفع آن، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، سال دهم، شماره ۴۱.
- ۲- پژویان، جمشید و مجید مداح (۱۳۹۵). بررسی اقتصادی قاچاق در ایران، پژوهشنامه اقتصادی، پ(۱) (پیاپی ۲۰): ۴۳-۷۰.
- ۳- خضرزاده، اسعد (۱۳۸۹). بررسی قاچاق کالا در مرزهای دریایی جنوب ایران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی جلد ۱۵، شماره ۱۸.
- ۴- درتکیده، سیدمحمد (۱۳۹۲). رئیس انجمن علمی اهل قلم در چابهار.
- ۵- دفتر مطالعات اقتصادی (۱۳۸۲). عوامل مؤثر بر قاچاق کالاهای وارداتی و راهکارهای مبارزه با آن، وزارت بازرگانی، معاونت برنامه‌ریزی و بررسی‌های اقتصادی.
- ۶- عبدالمحمدی، امیر (۱۳۸۹). بررسی عوامل اجتماعی کالا در ایران، فصلنامه نظم و امنیت اجتماعی، شماره سوم، سال دوم.
- ۷- عسکری‌پور، حسین و محمدعلی رحیمی‌نژاد، (۱۳۹۱). بررسی اقتصاد مقاومتی در چارچوب اقتصاد اسلامی، اولین همایش تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایران، عسلویه.
- ۸- عطوفی کاشانی، طاهره (۱۳۹۲). ارزش‌های اجتماعی، پژوهشکده باقرالعلوم. <http://www.pajoohe.com> 25513
- ۹- غلامی دارابی، ابراهیم (۱۳۹۲). نماینده ولی فقیه در شهرستان چابهار.
- ۱۰- قرآن کریم، سوره مبارکه رعد، آیه ۱۱.
- ۱۱- کریمی‌پور، یدالله و حمیدرضا محمدی، (۱۳۹۳). سد نفوذ قاچاق کالا: از واقعیت تا رؤیا (پژوهش میدانی در محدوده استان هرمزگان)، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۳، ۲۱۱-۲۲۴.

- ۱۲- نیکچهره، محسنی (۱۳۷۱). ارزش‌های اخلاقی در نظریه‌های مختلف روان‌شناسی، نشریه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران شماره ۵۱ صفحه ۱-۳۰.
- ۱۳- وطن‌پور، علی‌رضا، (۱۳۸۸). مباحث پایه‌ای و رهیافت‌های مطالعاتی پیرامون قاچاق کالا، کارآگاه پاییز، ۲(۸)، ۸۹-۱۱۵.

